

Диференціація відповідальності за екологічні правопорушення в будівельній сфері

*Калько Дмитро Олексійович*¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.07.2024	Право	343:349.6

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21875030>

Анотація. Стаття присвячена комплексному дослідженню теоретико-практичних аспектів розмежування юридичної відповідальності за порушення екологічних норм будівельного законодавства від суміжних кримінальних правопорушень та адміністративно-правових деліктів. У роботі детально проаналізовано матеріальні та формальні ознаки складів деліктів, що перебувають на стику містобудівної діяльності та охорони навколишнього природного середовища. Окрему увагу приділено порівняльному аналізу суміжних норм Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема у парі «стаття 239 КК України – стаття 52 КУпАП». Визначено, що ключовим матеріальним критерієм відмежування кримінального правопорушення від адміністративного проступку є характер, обсяг, а також вектор розвитку заподіяної екологічної шкоди. Обґрунтовано роль оцінки якості виконання будівельних робіт і дотримання технічних регламентів як наріжних матеріальних індикаторів для судово-експертної кваліфікації деліктів небезпеки. Доведено, що масштабність порушення цих регламентів безпосередньо впливає на рівень загрози для екосистеми. Виявлено термінологічні неузгодженості та конкуренцію норм у диспозиціях чинних статей, що зумовлені надлишковою конкретизацією засобів учинення правопорушень. На основі аналізу сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавчої техніки шляхом уніфікації оціночних категорій екологічної шкоди та відмови від деталізації списків речовин на користь універсальних понять.

Ключові слова: будівельне законодавство, екологічна безпека, кримінальне правопорушення, адміністративно-правовий делікт, якість будівельних робіт, кваліфікація правопорушень, конкуренція норм.

Differentiation of Liability for Environmental Offenses in the Construction Sphere

Annotation. The article investigates the theoretical and practical aspects of differentiating legal liability for environmental violations in construction from related criminal offenses and administrative delicts. The paper analyzes the material and formal features of delicts at the intersection of urban planning activities and environmental protection. Special attention is paid to a comparative analysis of related norms of the Criminal Code of Ukraine and the Code of Ukraine on Administrative Offenses, in particular, in the pair

¹ старший викладач кафедри кримінального права, кримінології, цивільного та господарського права, ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ, ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-6419-1024>

“Article 239 of the CC – Article 52 of the CAO”. It was determined that the key material criterion for distinguishing a criminal offense from an administrative misdemeanor is the nature, scope, and vector of development of the caused environmental damage. The role of assessing the quality of construction work and compliance with technical regulations as fundamental material indicators for the forensic expert qualification of danger delicts is substantiated. It is proven that the scale of violation of these regulations directly affects the level of threat to the ecosystem. Architectural and terminological inconsistencies and competition of norms in the descriptions of current articles, caused by excessive specification of the means of committing offenses, were revealed. Proposals for improving legislative technique through the unification of evaluation categories of environmental damage and the rejection of detailed lists of substances in favor of universal concepts are formulated.

Keywords: construction legislation, environmental safety, criminal offense, administrative delict, quality of construction works, qualification of offenses, competition of norms.

Вступ

Динамічний розвиток будівельної індустрії в Україні та масштабні процеси відновлення інфраструктури загострюють проблему дотримання екологічної безпеки при зведенні об'єктів. Складність сучасних містобудівних процесів та загроза системного негативного впливу на довкілля вимагають бездоганної точності у правовій оцінці дій забудовників. У сучасній юридичній літературі існують значні дискусії, що актуалізують наукове осмислення особливостей відмежування порушення екологічних норм будівельного законодавства від суміжних кримінальних правопорушень та адміністративно-правових деліктів. Наявність чималої кількості бланкетних норм та оціночних критеріїв у законодавстві породжує серйозні труднощі у правозастосовній діяльності, що послаблює превентивну функцію як кримінального, так і адміністративного права.

Важливим теоретико-практичним викликом є визначення об'єктивних меж протиправної поведінки, оскільки зовні схожі правопорушення мають суттєво різний рівень суспільної небезпеки. Зокрема, науковці зазначають, що діяння, якщо його розглядати як явище, в багатьох випадках є спільною ознакою певного складу кримінального правопорушення та складу аналогічного адміністративного правопорушення. Як і в тому випадку, коли суспільно небезпечне діяння є спільною ознакою складів кримінальних правопорушень, так і в розглядуваній ситуації, тотожність змісту відповідних ознак складу кримінального правопорушення і складу адміністративного правопорушення, визначає можливість такого самого співвідношення між складами правопорушень, які можуть бути: 1) суміжними, 2) передбаченими нормами, що можуть конкурувати як загальна і спеціальна, 3) передбаченими кількома спеціальними нормами; 4) співвідноситися як частина і ціле; 5) у одній формулі кримінально-правової кваліфікації, що відображує ідеальну сукупність правопорушень [1, с. 292]. Саме тому виникає нагальна потреба у розробці чіткого алгоритму кваліфікації, який дозволить правоохоронним та судовим органам безпомилково диференціювати юридичну відповідальність, уникаючи невинновданого змішування кримінально-караних діянь та адміністративних проступків.

Теоретичне підґрунтя для дослідження правопорушень у сфері містобудування та охорони довкілля формувалося поступово із розвитком вітчизняної юридичної доктрини. Особливості відмежування порушення екологічних норм будівельного законодавства від суміжних кримінальних та адміністративних правопорушень у окремих аспектах вивчаються такими вченими, як: Л. П. Брич, І. В. Берднік, В. К. Матвійчук, О. О. Пензякова, А. М. Шульга, І. В. Федорчак та ін. Праці цих науковців створили вагомий теоретичний базис для розуміння сутності протиправних діянь у

зазначеній сфері та окреслили загальні вектори розвитку кримінального та адміністративного права в контексті екологічної безпеки.

Попри значний науковий доробок, більшість наявних досліджень зосереджуються на загальних теоретичних питаннях кваліфікації або аналізують будівельні та екологічні делікти відокремлено один від одного. Практика ж демонструє постійну трансформацію способів учинення правопорушень, появу нових схем обходу закону під час містобудівної діяльності та складні комбінації ознак складів правопорушень. Водночас формулювання критеріїв розмежування залишається відкритим питанням у сучасній науці кримінального права і потребує додаткового акцентованого аналізу, особливо в контексті динамічних змін національного законодавства.

Відсутність єдиного концептуального підходу до розв'язання цієї проблеми в юридичній літературі зумовлює розбіжності у судовій практиці та правозастосовній діяльності органів правопорядку. Існуючі наукові концепції не повною мірою враховують специфіку конкуренції кримінально-правових та адміністративно-правових норм у сфері будівництва, що призводить до помилок при визначенні ступеня суспільної небезпеки діянь. Це вимагає комплексного переосмислення наявних доктринальних підходів та розробки чіткого алгоритму відмежування суміжних складів деліктів, що й обумовлює вибір теми цієї статті.

Метою цієї статті є дослідження особливостей відмежування порушення екологічних норм будівельного законодавства від суміжних кримінальних правопорушень та адміністративно-правових деліктів. Завданням статті є визначення критеріїв відмежування досліджених кримінальних правопорушень від адміністративних.

Результати

Під час розкриття особливостей правового розмежування окремих видів відповідальності за правопорушення, об'єктом зазіхання яких є водні ресурси, слід звернути увагу на положення ст. 110 Водного кодексу України, яка містить перелік визначених правопорушень. До них, окрім інших, належать такі: самовільне захоплення водних об'єктів; забруднення та засмічення вод; порушення режиму господарської діяльності у водоохоронних зонах та на землях водного фонду; руйнування русел річок, струмків та водотоків або порушення природних умов поверхневого стоку під час будівництва і експлуатації автошляхів, залізниць та інших інженерних комунікацій; введення в експлуатацію підприємств, комунальних та інших об'єктів без очисних споруд чи пристроїв належної потужності; недотримання умов дозволу або порушення правил спеціального водокористування; самовільне проведення гідротехнічних робіт: будівництво ставків, дамб, каналів, свердловин [2, с. 287] тощо.

Варто наголосити, що системний аналіз будівельного законодавства у взаємозв'язку з екологічними імперативами вимагає врахування не лише прямих заборон, а й бланкетного характеру більшості диспозицій. Порушення норм екологічної безпеки під час проектування чи зведення об'єктів містобудування найчастіше виражається у недотриманні вимог оцінки впливу на довкілля або ігноруванні містобудівних умов та обмежень. Це створює первинне правове тло, де недотримання суто адміністративної процедури на етапі підготовчих робіт може трансформуватися у триваюче правопорушення, що за наявності відповідних наслідків переростає у площину кримінально караного діяння.

Окрім цього, на наш погляд, важливим критерієм відмежування екологічних кримінальних правопорушень в будівництві від адміністративних правопорушень є якісні показники проведення будівельних робіт на об'єкті будівництва. Важливим елементом поняття «якість будівельних робіт» є сукупність властивостей, яким мають відповідати такі роботи. Серед них можна виділити такі: функціональні (характеризують рівень відповідності об'єкта будівництва основному призначенню),

конструктивні (охоплюють такі властивості, як міцність, довговічність, надійність, безвідмовність, ремонтпридатність), екологічні (відбивають рівень шкідливого впливу на природу під час експлуатації результатів будівельних робіт), естетичні (відображають архітектурну виразність зовнішнього вигляду об'єкта будівництва, ретельність і акуратність виконання будівельних робіт), ергономічні (характеризують ступінь придатності об'єкта будівництва до потреб людини), властивості щодо безпечності (забезпечують відсутність ризику завдання шкоди фізичним та юридичним особам, навколишньому середовищу). Виявлення цих властивостей має велике практичне значення, оскільки вони можуть допомогти експерту під час проведення судової експертизи відмежувати якісні будівельні роботи від неякісних [3, с. 43]. Якість будівельних робіт прямо пропорційно впливає на їх екологічну безпеку, що загалом становить рівень небезпеки настання шкідливих наслідків і такий обсяг небезпеки і є кваліфікуючим індикатором, що відмежовує кримінальне правопорушення від адміністративного.

У цьому контексті порушення різноманітних технічних норм в будівництві можуть мати наслідком різні обсяги небезпеки, оскільки, як зазначають дослідники, Технічні норми – правила, що вказують на найбільш економічно доцільні й екологічно нешкідливі методи, прийоми і способи впливу людей на матеріальний світ, їх взаємодію з технічними і природними об'єктами. Інакше кажучи, це правила доцільного поводження з предметами природи, знаряддями праці і різними технічними засобами [3, с. 44].

Наприклад, для адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 53 КУпАП, таким способом є використання земель не за цільовим призначенням, невиконання природоохоронного режиму використання земель, розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, які негативно впливають на стан земель, неправильна експлуатація, знищення або пошкодження протиерозійних гідротехнічних споруд, захисних лісонасаджень [4, с. 138].

З цього приводу Л. П. Брич справедливо зазначає, що суспільно небезпечне діяння може виконувати функцію спільної ознаки складу кримінального правопорушення. Диференціація кримінальної відповідальності – це встановлення різної за суворістю кримінальної відповідальності за посягання на один і той самий об'єкт. Суспільно небезпечне діяння, як явище, що визначає об'єкт кримінального правопорушення, є наріжним каменем диференціації кримінальної відповідальності, поряд з об'єктом кримінально-правової охорони. Ця ознака є спільною у всіх, змодельованих в ході диференціації кримінальної відповідальності, законодавчих конструкціях кримінальних правопорушень. Виявлення спільності уже самої цієї ознаки породжує потребу в розмежуванні складів кримінальних правопорушень. Діяння можуть бути спільними ознаками складів кримінальних правопорушень як тоді, коли у них збігається і зміст, і форма, так і тоді, коли вони є тотожними чи лише за змістом, чи тільки за формою. Властивість суспільно небезпечного діяння бути спільною ознакою складів кримінальних правопорушень, і складів інших правопорушень (наприклад, адміністративних чи дисциплінарних) не має жодних формальних особливостей, порівняно з його властивістю бути спільною ознакою складів кримінальних правопорушень. Винятком може бути те діяння, у якому втілена вся суспільна небезпека кримінального правопорушення, наприклад, вбивство [1, с. 298].

Проте у порушенні екологічних норм в будівництві як в КК України, і в КУпАП має місце система правових норм, спрямованих на охорону екології земель, на яких проводиться будівництво. Так, у КК України існують склади кримінальних правопорушень, в яких суспільні відносини щодо охорони земель виступають основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення та склади кримінальних правопорушень, в яких відповідні суспільні відносини є додатковим

безпосереднім об'єктом. До першої групи належать кримінальні правопорушення, передбачені статтями 197-1 «Самовільне зайняття земельної ділянки або самовільне будівництво», 239 «Забруднення або псування земель», 239-1 «Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель», 239-2 «Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах», 254 «Безгосподарське використання земель».

Окрім зазначених складів, де земля виступає безпосереднім об'єктом, екологічні порушення в будівництві нерідко утворюють ідеальну сукупність або конкурують із загальними екологічними кримінальними правопорушеннями, такими як ст. 236 КК України (Порушення правил екологічної безпеки) та ст. 242 КК України (Порушення правил охорони вод). Специфіка містобудівної діяльності полягає в тому, що правопорушник, зводячи об'єкт, одночасно порушує як технологічні регламенти будівництва, так і загальні правила екологічного безпечного природокористування, що суттєво ускладнює вибір правильної кримінально-правової норми.

У КУпАП можна виділити такі адміністративні правопорушення, що посягають на охорону земель: псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель (ст. 52), порушення правил використання земель (ст. 53), самовільне зайняття земельної ділянки (ст. 53-1), перекушення або приховування даних державного земельного кадастру (ст. 53-2), зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу (ст. 53-3), незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 53-4), порушення строку погодження (відмови у погодженні) документації із землеустрою (ст. 53-3), порушення законодавства про Державний земельний кадастр (ст. 53-6), порушення строків повернення тимчасово зайнятих земель або не приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням (ст. 54), порушення правил землеустрою (ст. 55), знищення межових знаків (ст. 56), порушення вимог щодо охорони надр (ст. 57), порушення правил і вимог проведення робіт по геологічному вивченню надр (ст. 58), незаконне використання земель державного лісового фонду (ст. 63) [5, с. 320].

Проблема відмежування кримінальних та адміністративних правопорушень виникає в такій «парі» правопорушень: ст. 197-1 КК України – ст. 53-1 КУпАП; ст. 239 КК України – ст. 52 КУпАП; ст. 239-1 КК України – ст. 53-4 КУпАП. Найбільш характерною «парою» правопорушень, щодо яких виникає проблема відмежування, – це ст. 239 КК України і ст. 52 КУпАП. Зазначимо, що предмет кримінального й адміністративного правопорушення тотожний – землі. Лише у ст. 52 КУпАП міститься уточнення – «сільськогосподарські або інші землі», що вважаємо невдалим, оскільки такою псевдо-конкретизацією предмета кримінального правопорушення законодавець не вдалося досягнути точності кримінально-правового регулювання. Відмінними ознаками є, насамперед, суспільно небезпечне діяння. У ч. 1 ст. 239 КК України ними є забруднення та псування, а в ст. 52 КУпАП законодавець чіткіше деталізує засоби такого забруднення, відокремлюючи псування від насичення земель шкідливими речовинами (хімічними, виробничими відходами тощо). В українській мові слово «псування» походить від дієслова «псувати», що означає «робити непридатним для користування, вживання, споживання і т. ін.; пошкоджувати» [6, с. 1186]. А слово «забруднення» означає «насичення природного об'єкта (атмосфери, води, земель і т. ін.) речовинами, що порушують його природний стан» [6, с. 377]. Отже, як бачимо зі значення цих слів в українській мові, «забруднення» та «псування» мають відмінний зміст. Перше з них пов'язано з насиченням певними шкідливими речовинами, а друге – з пошкодженням. З урахуванням цього більш вдало законодавець розташував суспільно небезпечні діяння в ст. 52 КУпАП, розділивши їх. Адже в диспозиції цієї статті окремо встановлена відповідальність за псування (безвідносно до шкідливих речовин) та забруднення, яке пов'язується з їх впливом. На цю ж проблему звертав увагу А. М. Шульга. Він

пропонував викласти диспозицію ч. 1 ст. 239 КК України в такій редакції: «Забруднення ґрунтового покриву земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля внаслідок порушення спеціальних правил, а також інше його псування, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля» [7, с. 13].

Друга відмежувальна ознака – суспільно небезпечні наслідки. І в одному, і в другому випадку склади правопорушень – матеріальні. Однак у ст. 52 КУпАП наслідки є лише одні. При чому вони описання одним і тим самим терміном, що й діяння (псування є закінченим діянням з моменту, коли були заподіяні наслідки землям – вони стали пошкодженими, а забруднення – коли відбулося насичення земель шкідливими речовинами). Що стосується кримінального правопорушення, передбаченого ст. 239 КК України, то він належить до т.зв. деліктів безпеки. Для них характерним є настання двох видів наслідків. Первинного – змін у стані земель у результаті забруднення. Похідного – створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля. При цьому існує не абстрактна, а реальна загроза переростання таких наслідків у фактичне заподіяння шкоди. Реальність загрози визначається з урахуванням конкретних умов часу, місця, обстановки вчинення діяння, засобів чи знарядь, які використовувалися особою, ступеня змін в землях (наприклад, скільки забруднюючих речовин потрапило в землю). У випадку, якщо настали реальні наслідки у виді загибелі людей, їх масових захворювань або інших тяжких наслідків, то діяння особи потрібно кваліфікувати за ч. 2 ст. 239 КК України. Отже, і склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 52 КУпАП, і склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 239 КК України належить до матеріальних. Однак кримінальна відповідальність настає лише у випадку наявності і первинного, і похідного наслідку. Якщо настали лише первинні наслідки, то має наставати адміністративна відповідальність. Таким чином, матеріальний характер обох складів правопорушень у парі «ст. 239 КК – ст. 52 КУпАП» змушує правозастосовні органи оцінювати не лише сам факт зміни якісного стану субстрату землі, а й вектор розвитку цієї шкоди. Криміналізація делікту безпеки пов'язана з потенційним виходом екологічної шкоди за межі суто локального будівельного майданчика. Якщо адміністративний проступок обмежується безпосереднім пошкодженням ґрунту під екологічно неякісним об'єктом, то кримінальне правопорушення фіксує переростання цього пошкодження у реальну загрозу для ширшої екосистеми або населення регіону.

Наступна відмежувальна ознака – знаряддя вчинення правопорушення. Загалом це факультативна ознака об'єктивної сторони складу правопорушення. Знаряддя вчинення правопорушення – це предмети, які призначені для безпосереднього виконання дій, що утворюють об'єктивну сторону складу закінченого кримінального правопорушення [8, с. 48].

Суспільно небезпечне діяння не може бути ознакою, що визначає спеціальний характер норми (специфічною ознакою), якщо така ж ознака (розглядувана як явище) вказана і в загальній нормі. Адже ознака, яка визначає спеціальний характер норми – це ознака, яка конкретизує, уточнює зміст якісно такої самої ознаки загальної норми. Специфічна ознака – це поняття, яке має ширший зміст, але вужчий обсяг порівняно з відповідним (якісно таким самим) поняттям, що відображене ознакою загальної норми. Але всяка конкретизація змісту суспільно небезпечного діяння за кримінальним правом зветься способом вчинення кримінального правопорушення. Під способом його вчинення розуміється певний порядок, метод, послідовність рухів і прийомів, що застосовуються особою. Таким чином, ознакою, що визначає спеціальний характер спеціальної норми порівняно із загальною може бути не суспільно небезпечне діяння, а спосіб вчинення кримінального правопорушення. А також час, місце, обстановка. Звідси впливає, що законодавцю, виділяючи спеціальну норму, не варто еквілібрувати

у пошуку синонімів, щоб позначити однакові за своєю суттю діяння і тим самим примушувати державні органи до надлишкових затрат часу і зусиль, щоб встановити ідентичність змісту суспільно небезпечного діяння, позначеного різними термінами й відповідно подолати перше враження, що відмінність між порівнюваними складами кримінальних правопорушень потрібно шукати саме у змісті суспільно небезпечного діяння [1, с. 301]. Наприклад, у ст. 52 КУпАП ними є хімічні і радіоактивні речовини, нафта та нафтопродукти, неочищені стічні води, виробничі та інші відходи. А в ст. 239 КК України – це відходи чи інші матеріали, шкідливі для життя, здоров'я людей або довкілля. А. М. Шульга відносить до засобів вчинення забруднення або псування земель всі речовини, відходи, інші матеріали, які характеризуються шкідливістю для життя, здоров'я людей або інших об'єктів природи [7].

Вважаємо більш правильним підхід законодавця у другому випадку. Оскільки немає сенсу виділяти та законодавчо передбачати види відповідних шкідливих речовин. Уточнювати конкретні засоби забруднення земель мають здійснювати правоохоронні органи та суд за здійснення кримінально-правової оцінки діянь особи. Так, засобами вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 239 КК України суди визнавали: будівельні відходи (бита цегла, каміння, деревина) [9], пестициди хлорорганічної групи з високотоксичною дією [9], тверді побутові відходи [10], кам'яновугільне масло [11]. Однак, на нашу думку, можна було б відредагувати й формулювання знарядь вчинення кримінального правопорушення в диспозиції ч. 1 ст. 239 КК України: «речовини або матеріали, шкідливі для життя, здоров'я людей або довкілля» [5, с. 321].

На те, що реально вчинене кримінальне правопорушення від адміністративного проступку має відрізнятися за сутністю діяння (його масштабністю) законодавець вказує шляхом включення до конструкції відповідного складу кримінального правопорушення суспільно небезпечних наслідків. Якщо зіставити лише тексти статей, то вони відрізняються матеріальністю складу кримінального правопорушення і формальністю складу адміністративного правопорушення. Також і непряме значення суспільно небезпечного діяння у розмежуванні складів кримінальних правопорушень може виявлятися в тому, що часто зміст суспільно небезпечного діяння вказує на зміст суспільно небезпечних наслідків, зафіксованих у диспозиції статті Особливої частини КК за допомогою оціночного поняття, оскільки ці наслідки повинні бути однорідними з вчиненим злочинним діянням і становити собою реалізацією тієї небезпеки, через яку ця дія (бездіяльність) заборонені. Такий підхід успадкований і іншими авторами [12, с. 131-134]. Суспільно небезпечне діяння не лише визначає зміст інших ознак складу кримінального правопорушення, наприклад, об'єкта, суспільно небезпечних наслідків, а й визначає їхню роль у розмежуванні складів кримінальних правопорушень. Наприклад, форма вини може бути розмежувальною ознакою лише в тому випадку, коли у суміжних складах кримінальних правопорушень збігається зміст суспільно небезпечного діяння [1, с. 305]. Важливим аспекти правової диференціації у досліджуваній сфері є аналіз суб'єктивної сторони правопорушень. Якщо для адміністративних деліктів (зокрема, за статтями 52, 53 КУпАП) характерною є як умисна форма вини, так і необережність у вигляді будівельної недбалості, то кримінальні делікти небезпеки (ст. 239 КК України) демонструють складнішу психічну конструкцію. Особа може умисно порушувати будівельні норми та правила утилізації відходів, проте її ставлення до похідних суспільно небезпечних наслідків – загрози життю чи здоров'ю людей – майже завжди є необережним, що вимагає від правозастосувача ретельного аналізу інтелектуального та вольового елементів вини.

Висновки

Проведене дослідження теоретичних та практичних засад диференціації юридичної відповідальності у досліджуваній сфері дозволяє констатувати, що основним критерієм розмежування кримінальних правопорушень від адміністративних деліктів є кількісні та якісні показники заподіяної шкоди довкіллю. Таким чином, у зазначених випадках відповідальність настає за порушення правил охорони навколишнього середовища (екологічних вимог) на різних стадіях господарської діяльності: проектування, розміщення, будівництва, введення в експлуатацію, експлуатації підприємств та інших об'єктів, з тією лише різницею, що для кваліфікації діяння як кримінальне правопорушення, необхідно настання шкідливих наслідків у вигляді істотної зміни приміром радіоактивного фону, заподіяння шкоди здоров'ю людини, масову загибель тварин або інших тяжких наслідків. Натомість для притягнення особи до адміністративної відповідальності (зокрема, за статтею 52 КУпАП) достатньо встановити факт настання первинних наслідків, які виражаються у безпосередньому локальному пошкодженні, забрудненні чи псуванні субстрату землі без виходу загрози за межі будівельного майданчика.

Окрім цього, важливу роль у процесі правового розмежування відіграє оцінка якості виконання будівельних робіт на об'єкті, де комплекс конструктивних, екологічних та безпекових властивостей виступає наріжним матеріальним індикатором для проведення судової експертизи. Масштабність і характер порушення технічних і будівельних регламентів безпосередньо корелюють із рівнем екологічної небезпеки, що трансформує ординарний адміністративний проступок у делікт небезпеки, передбачений кримінальним законом. Наявність реальної, а не абстрактної загрози переростання первинних змін у стані природних ресурсів у масштабні екологічні катастрофи є тим кваліфікуючим індикатором, який відокремлює злочинні посягання від адміністративно-правових правопорушень у містобудівній діяльності.

Водночас оптимізація кримінально-правової та адміністративної кваліфікації суміжних складів ускладнюється наявними термінологічними неузгодженостями та надлишковою синонімізацією ознак об'єктивної сторони в диспозиціях статей КК та КУпАП. Використання законодавцем псевдо-конкретизації предметів або засобів учинення деліктів створює штучну конкуренцію норм і змушує державні органи витрачати додаткові зусилля для встановлення тотожності діянь. Для уніфікації судової практики обґрунтовано необхідність удосконалення законодавчої техніки шляхом відмови від деталізації вичерпних переліків шкідливих речовин на користь універсальних оціночних категорій, які дозволять судам і правоохоронним органам гнучкіше здійснювати правову оцінку шкідливого впливу на довкілля.

Перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямку пов'язані з деталізацією методики проведення комплексних судово-будівельних та судово-екологічних експертиз для точного вимірювання межі між «псуванням» та «забрудненням» природних об'єктів у ході містобудування. Окремого акцентованого аналізу потребує дослідження особливостей кваліфікації екологічних порушень в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення, зокрема в контексті утилізації великих обсягів будівельного сміття від руйнувань. Також актуальним вектором для майбутніх розвідок є розробка чітких алгоритмів кваліфікації ідеальної сукупності досліджуваних деліктів із суміжними службовими та господарськими кримінальними правопорушенням, що вчиняються у сфері архітектурно-будівельного контролю.

Список використаних джерел

1. Брич Л. П. Значення суспільно небезпечного діяння у розмежуванні складів злочинів та відмежуванні їх від складів адміністративних правопорушень. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2011. Вип. 53. С. 290–306.

2. Берднік І. В. Основні орієнтири відмежування окремих злочинів, що посягають на водні ресурси, від адміністративних правопорушень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 285–289.
3. Ткаченко В. Співвідношення будівельних та правових норм у будівництві в контексті настання відповідальності за їх порушення. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 40–44.
4. Федорчак І. В. Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення у сфері земельних правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2014. Вип. 24, Т. 3. С. 137–140.
5. Пенязькова О. О. Відмежування злочинів та адміністративних правопорушень, що посягають на охорону земель. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 317–321.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К., Ірпінь: ВТФ «Перун». 2005. 1728 с.
7. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / ХНУВС. Х., 2004. 20 с.
8. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар [у 2 т.] / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Т. 1: Загальна частина. Х.: Право, 2013. 376 с.
9. Ухвала Краснолуцького міського суду Луганської області від 30 липня 2013 року. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32777363>
10. Вирок Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 25 жовтня 2013 року. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/35760177>
11. Вирок Інгулецького районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 27 грудня 2012 року. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29366157>
12. Чеботарьова Г. Загальні проблеми кримінально-правової оцінки тяжкої шкоди як змісту суспільно небезпечних наслідків злочинів у сфері медицини. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 5. С. 131–134.